

Kathryn Smits, *“Een aardig bundeltje brieven”*. *Stijn Streuvels en Emmanuel de Bom. De briefwisseling van de jaren 1900-1914. Deel I: Tekst, Deel II: Annotaties*, Kapellen, Pelckmans, 2005, 491 + 299 pp., ill., ISBN 90-289-3668-8 en 90-289-3735-8 (Studia Flandrica, nr. 5).

Deze voorbeeldige publicatie van de briefwisseling uit het begin van de vorige eeuw tussen twee auteurs, Stijn Streuvels (1871-1969) en Emmanuel De Bom (1868-1953), werpt niet alleen licht op hun beider literaire ontwikkeling en hun plaats in het literaire landschap. Geschreven in een periode waarin de Vlaamse literatuur en de Vlaamse beweging elk hun eigen paden inslaan en de ‘Vlaamse gedachte’ een ruimere aanhang verwerft en, mee ingevolge de uitbreiding van het stemrecht, een hoofdstuk in de programma’s van de Belgische politieke partijen wordt, bieden de 805 brieven interessante informatie over de onafgebroken beroering in het flamingantische kamp. Een aantal bladzijden bevatten kleurrijke en gekleurde verslagen van Vlaamsgezinde manifestaties en in vele passages typeren, prijzen of hekelen de brievers kopstukken en tweederangsfiguren uit de beweging. Op papier, ambtelijk althans ziet het Vlaanderen waarin de vrienden-auteurs – de ene van origine dorpsbakker, de andere stadsambtenaar – elkaar schrijven er verfranst uit. Op een telegram noteert de telegrafist die het in het Nederlands gestelde bericht opneemt en overseint *“Ypres, 8 h [heures] m[atin]”* (dl. I, p. 107), de post stempelt brieven af met de plaatsnamen *“Panne Bains”* (dl. I, p. 106) of *“Furnes”* (dl. I, p. 106). Brusselse uitgevers verspreiden onder de boeren de prentbriefkaart *“Souvenir du concours organisé par la Société Le Cheval de Trait Belge”* (dl. I, p. 205) en lokale drukkers duiden de vereeuwigde dorps- of stadsgezichten steevast in het Frans: *“Le village de Leupegheem”* (dl. I, p. 198), *“Souvenir d’Avelgheem, Pensionnat”* (dl. I,

p. 114), *"Anvers. L'Escaut à Saint-Anne"* (dl. I, p. 142), *"Avelghem-Hameau Ruge"* (= De Waterhoek!) (dl. I, p. 233), *"Audenarde-Un bras de l'Escaut"* (dl. I, p. 217)...

Van interesse voor de politieke actualiteit geven de West-Vlaming en de Antwerpenaar in hun ongewoon vertrouwelijke brieven weinig blijk, tenzij het de partijgrenzen overschrijdende Vlaamse beweging betreft. De correspondentie strekt zich uit over een periode waarin een aantal gebeurtenissen decennia-lang in het Vlaamse collectieve geheugen zijn blijven hangen: de strijd voor de Coremanswet, de beweging voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit, de legerwet en de invoering van de algemene dienstplicht, de lager onderwijswet van 1914. Tussendoor organiseren de flaminganten veelvuldig congressen, vieren verdeeld de zeshonderdste verjaardag van de Guldensporenslag en huldigen met massale optochten, monumenten en tentoonstellingen Conscience, Gezelle, Verriest, Rodenbach, Benoit en Depla (*"de eenige ware Vlaming die ik ken"*, Streuvels, 31.08.1907, dl. I, p. 309). Aan het begin van de eeuw volgen ze met grote bewogenheid de strijd tussen Boer en Brit in het verre zuidelijke Afrika (*"Ik blijf hopen op den zegepraal der Boers"*, Streuvels, 04.04.1900, dl. I, p. 76), en ontdekken Frans-Vlaanderen (*"Kommepas terug uit Fransch-Vlaanderen waar ik het zoo goed vond dat ik niet terugkeeren wilde"*, Streuvels, 31.03.1910, dl. I, p. 388).

De briefschrijvers is het in de eerste plaats te doen om hun literaire creativiteit, hun contacten met collega's-auteurs, tijdschriften-redacteurs en uitgevers, hun verrassend veelzijdige lectuur, hun reizen en uitjes en hun culturele belangstelling. Maar tussen de regels en alinea's door weerklinken echo's van het enthousiasme, de hoop en de ontgoochelingen van de Vlaamse bewegers.

Stamt de bewoner van het 'Lijsternest' uit de katholiek-Vlaamsgezinde kring, dan heeft zijn contact met de snelgroeïende en uitgebreide

zuilenoverschrijdende relatiekring ertoe geleid dat men hem niet bepaald als een typische flamingant kan beschouwen. Hij staat achter de ideeën van de beweging, maar uit de briefwisseling blijkt nauwelijks aandacht voor de te volgen politieke strategie. Het drastische voorstel ter vernederlandsing van het hoger onderwijs dat hij, geërgerd door goedkope studentenagitatie, in 1909 in *Hooger Leven* formuleert, getuigt niet bepaald van doordachte politieke cultuur. *"Alle Vlaamsche studenten die bemiddeld zijn, die 't doen kunnen, trekken naar Holland, studeeren daar en komen hier voor de middeljury [sic] hun examen afleggen. Voor alle studenten, die 't niet doen kunnen, die niet bemiddeld zijn: liever geen onderwijs dan Fransch onderwijs! Dat ze wachten of dat ze Vlaamsche ambachters worden, liever dan Fransche geleerden. (...) Alle strijd, die deze middels niet gebruiken durft, heet ik doelloze liefhebberij."* De Bom was enthousiast, maar de redactie van het weekblad distantieert zich van het voorstel, dat heftige reacties uitlokt, onder meer van Hector Plancquaert (*"Mijnheer Streuvels, ge kunt een groote schrijver zijn, (...) doch wat nog veel zekerder is dan dat, 't is dat gij honderd duizend keeren de grootste platbroek zijt die de geestelijkheid hier ooit in Vlaanderen geteeld en gevormd heeft."* (dl. II, p. 174)). *"Dat zijn van die democratische scheldwoorden à la Sevens. – Ver van blijven"*, schampert Streuvels (dl. I, p. 365). Dat epitheton 'democratisch' lijkt in deze context vatbaar voor meer dan een interpretatie. De nuchtere plattelander kijkt heel sceptisch aan tegen al die goedkope Vlaamse opwinding, die hij enkele maanden later genadeloos analyseert (10.09.1909, dl. I, pp. 362-363).

Maar enkele maanden later neemt Streuvels zich toch voor in Antwerpen een studentencongres bij te wonen (dl. I, p. 380). Bij momenten is hij *"preusch (...) van Vlaming geboren te zijn"* (dl. I, p. 158), maar in de grond lijkt de Vlaamse beweging de schrijver vrij

koud te laten: doordachte standpunten neemt hij niet in, een petitie aan het parlement wil hij niet mee ondertekenen (dl. I, p. 475). Als erechterflamingantische prette belevens valt, wil hij er als uitgenodigde BV wel graag bij zijn, bijvoorbeeld in 1911, laat in de nacht na 'Vlaanderens Kunstdag', met o.a. Edward Anseele, Camille Huysmans en Herman Teirlinck in het Volkshuis, waar hij dan wel graag Sevens wil zien (dl. I, p. 415)!

Je vindt in deze briefwisseling een schat aan *petite histoire* en aan informatie over de persoonlijke banden, de vriendschappen en de vijandigheden, de relaties, de wrijvingen en de kliekjesvorming onder de actoren in het literaire en het flamingantische kamp. Streuvels observeert steeds weer kritisch en sceptisch de figuur van zijn dorpsgenoot en pastoor in Ingoogem, de als redenaar immens populaire, ijdele, oud geworden en toenemend omstreden Hugo Verriest. Verhelderend laat De Bom zich uit over August Vermeylen, de intellectuele voorganger van Van Nu en Straks, toch een vreemde eend in de bijt van de Vlaamse beweging. Van de katholieke Streuvels krijgt Vermeylen voor zijn stuk *De bisschoppen en de Vlaamsche zaak* (1906) overigens een goede noot (dl. I, p. 273). Louis Franck en Streuvels blijken het aan de feesttafel en bij drinkpartijen verrassend goed met elkaar te vinden. De lezer schrikt van de verwoording van de permanente spanning tussen De Bom en diens collega in de Antwerpse bibliotheek, de *"eeuwige smous"* (dl. I, p. 423) Maarten Rudelsheim. De correspondenten stellen met bijzonder leedvermaak vast dat het literaire debuut en het optreden van Leo Meert, neef van Hippoliet en propagandist voor de vernederlandsing van het economische leven in Vlaanderen, op spot wordt onthaald (dl. I, pp. 317 en 351). En ook in deze kring blijkt Leo Van Puyvelde, auteur van een biografie van Albrecht Rodenbach, niet populair te zijn (dl. I, pp. 353 en 374).

In de ongemakkelijke relatie tussen de alle-

bei succesrijke auteurs Stijn Streuvels en Cyriel Buysse – in het literaire wereldje buiten verhouding in de verf gezet – blijkt ook Buysse's afwijzende houding tegenover de Vlaamse beweging een pijnpunt, en voor Streuvels een argument om in 1911 bij een Buysse-hulde weg te blijven (dl. I, p. 409). Helemaal anders is Streuvels' relatie met Maurice Maeterlinck, die in *Le Figaro* van 5 juli 1902 met misprijzen over de herdenking van de Guldensporenslag had geschreven en zich kleinerend over het Nederlands en het flamingantisme had uitgelaten: hij heeft waardering voor de Fransschrijvende auteur, ontvangt hem op bezoek en concludeert *"Nu weet ik dat 't echt een Vlaming is"* (dl. I, p. 158).

Op 10 september 1914, een maand na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, schrijft Streuvels bezorgd over de toestand in zijn omgeving: *"Onverwacht zijn Uhlanen in de buurt aangekomen, zij pakken overal burgers op en nemen die mee. Dat is des te gevaarlijker, omdat de gendarmerieën in de streek overal een tiental soldaatjes hebben, vrijwilligers, die hier en daar een Duitser neerschieten."* Streuvels hoopt dat de militaire gouverneur zijn vrijwilligers en gendarmen in Brugge zal houden. Hij vreest dat die aanvalletjes voor de Duitsers een voorwendsel zouden kunnen zijn om er de burgers bij te betrekken en alles plat te branden en te moorden (dl. I, p. 483).

Een indicatie over de stemming bij de flaminganten in de herfst van 1914 bevat Streuvels' verwijzing naar een polemiek in een Kortrijks krantje, waarin Hippoliet Meert had geschreven dat de Nederlanders evengoed als de Vlamingen hoopten dat de Duitsers de oorlog zouden verliezen (dl. II, p. 243)...

"Goed toch dat ik zelf mijn weg weet en hem gaan zal", schreef Streuvels op 19 mei 1907 in een brief die een soort *self defense* betreffende zijn openbaar leven lijkt (dl. I, p. 295). Hoezeer hij eigengereid die weg is gegaan, hebben zijn biografen inmiddels uit de doeken gedaan. [Joris Dedeurwaerder]